

Đề bài

*Phân tích truyện ngắn*

**Bức tranh**

*của nhà văn*

*Nguyễn Minh Châu.*

## Bài làm

Ta không thể nào quên được bức chân dung về một khuôn mặt vẽ sơn dầu mà *nổi bật trên cái khuôn mặt là đôi mắt mở to, khắc khoải, bồn chồn, đầy nghiêm khắc đang nhìn vào nội tâm*. Nguyễn Minh Châu đã khép lại truyện *Bức tranh* bằng hình ảnh như thế. Hình ảnh đó vẫn in đậm trong ta. Nó là sự mở đầu cho nội dung một câu chuyện và là sự kết lại của câu chuyện về vấn đề cuộc sống, cái cao thượng và thấp hèn của những người lính sau chiến tranh.

Với truyện ngắn *Bức tranh*, Nguyễn Minh Châu đã để lại trong tâm hồn người đọc một ấn tượng sâu sắc cả về nội dung lẫn nghệ thuật.

Đối với Nguyễn Minh Châu chúng ta được tiếp nhận khá nhiều tác phẩm tinh tế, nhạy bén. Một *Dấu chân người lính*, một *Mảnh trăng cuối rừng*, một *Cỏ lau...* đã rất quen thuộc với người đọc. Truyện ngắn *Bức tranh* biểu đạt nội dung bằng nghệ thuật khá đặc sắc và đầy sáng tạo, Nguyễn Minh Châu là nhà văn trưởng thành trong hai cuộc kháng chiến chống Pháp và chống Mĩ cứu nước. Nhà văn đồng thời cũng là người lính. Truyện *Bức tranh* thể hiện hình ảnh người lính trong thời bình. Tác giả đã quan tâm tìm hiểu, đi sâu khám phá đời sống riêng tư của họ. Lật từng trang truyện ngắn, lắng nghe những gì Nguyễn Minh Châu viết ra trong đó, ta mới cảm nhận hết giá trị nội dung câu chuyện. Đường như người đọc được tiếp xúc khá nhiều những vấn đề trong cuộc sống thời bình của những người lính sau chiến tranh. Nhưng điều quan trọng hơn là Nguyễn Minh Châu đã thể hiện thành công cuộc đấu tranh nội tâm giữa cái cao thượng và cái thấp hèn, giữa trái tim thức tỉnh với một tâm hồn thờ ơ ở người lính.

Không phải ngẫu nhiên mà Nguyễn Minh Châu lại đặt tên truyện là *Bức tranh*. Ngay từ đầu câu chuyện, nhân vật xưng *tôi* tức ông họa sĩ đã giới thiệu về mình qua bức tranh tự họa: *Tôi đang ngồi trước bức tranh tự họa của mình, tự đối diện với mình, một cái mặt người rất lớn chiếm gần trọn bức tranh*.

Ông họa sĩ đã giới thiệu như thế về mình và đi sâu vào từng chi tiết cụ thể của bức tranh sơn dầu: *những nguồn ánh sáng hàng nghìn nến từ phía trước và trên đầu chiếu thẳng xuống một nửa cái đầu tóc tốt rọp như một khu rừng đen bí ẩn và một nửa mái tóc đã cắt thoạt trông như một bộ óc màu xanh vừa bị mổ phanh ra*. Đọc truyện ngắn *Bức tranh*, chi tiết đầu tiên người đọc không thể quên được đó là hình ảnh bức tranh. Như tác giả miêu tả thì có thể nói đây là một bức tranh mặt người đầy kịch tính, mang nhiều tính cách. Hãy đi sâu vào từng chi tiết cụ thể hơn của từng bức tranh: một cặp mắt mở to nhìn trừng trừng vào luồng ánh sáng, một cái nhìn khắc khoải, bồn chồn kinh ngạc và đầy nghiêm khắc. *Phần bên dưới của khuôn*

*mặt như vẫn đang được giấu kín dưới một cái mặt nạ: cái cảm, hai bên mắt bị phủ kín bọt xà phòng. Không thấy rõ cái miệng, chỉ trông thấy một vệt lơ lơ màu đen nổi lên trên đám bọt xà phòng to.* Một bức tranh hiện lên khá tinh tế và sâu sắc. Đã khắc họa cụ thể hình dáng bề ngoài cũng như nội tâm bên trong. Chính bức tranh đó là sự mở đầu cho một câu chuyện mà ông họa sĩ muốn giải thích vì sao lại vẽ bức tranh đó.

Đến với truyện ngắn của Nguyễn Minh Châu, không phải ta chỉ quan tâm đến hình ảnh bức tranh mà ông họa sĩ tự họa về mình. Điều quan trọng hơn là ta quan tâm đến những gì ông họa sĩ thể hiện để bình cho bức tranh. Lời bình chú cho bức tranh của ông là cả một câu chuyện dài.

Nguyễn Minh Châu đã đi vào tìm hiểu, khám phá đời sống, suy nghĩ riêng tư của mỗi người lính trong thời bình. Chiến tranh kết thúc, họ khoác ba lô trở về, một phần đời của họ sống trong khói lửa và một phần đời sống trong hòa bình, nhưng họ không thể nào không suy nghĩ, trăn trở đau đớn, xót thương về một cái gì đó trong chiến tranh và trong thời bình. Sự day dứt đau đớn của họ có thể là đối với những người đồng đội đã ngã xuống, hay người mẹ khóc lòa hai mắt, người vợ đợi chồng gần như hóa đá... Nhưng cũng có khi là sự day dứt về một lời hứa, sự đấu tranh gay gắt của nội tâm, và của cái giả, cái thật, cái cao thượng, thấp hèn.

Chặng đường gian khổ của núi rừng ông họa sĩ phải vượt qua để kịp ra Bắc cùng các bạn bè chuẩn bị triển lãm tranh nước ngoài được một người chiến sĩ đi theo thò tranh cho ông. Trớ trêu rằng, chính người chiến sĩ giúp ông thò tranh lại là người mà hôm qua ông đã từ chối vẽ cho anh bức hình ảnh. Đó phải chăng là sự khó xử của một con người có tính tự ái cá nhân. Nguyễn Minh Châu đã xây dựng lên sự đối lập giữa tính cách và hành động của ông họa sĩ và người chiến sĩ. Người chiến sĩ luôn luôn thể hiện mình qua hành động, việc làm. Sự cao thượng của anh khi cứu người họa sĩ bị ngã xuống một hẻm đá ngầm dưới nước, không những làm xúc động ông họa sĩ mà còn làm xúc động người đọc. Chính tình cảm đó giúp người họa sĩ hiểu mình và nhìn lại mình, khi ông nhận lời, nói đúng hơn là khi ông tự nguyện nói sẽ vẽ bức hình giúp người chiến sĩ, một phần nào đã thể hiện tình cảm, lòng biết ơn của ông đối với người chiến sĩ. Lúc chia tay với người chiến sĩ, ông hứa sẽ trao tận tay người mẹ anh bức hình ấy nhưng khi ra Bắc, về Hà Nội, ban đầu là sự vô tình, về sau gần như là sự cố ý, ông đã quên lời hứa đối với người chiến sĩ hôm chia tay.

Sau gần chục năm, tình cờ gặp lại người chiến sĩ năm xưa nay là thợ cắt tóc, ông mới chợt bừng tỉnh và ở trong một tâm trạng còn khó xử gấp bội lần năm xưa: *Tôi nhận ra anh một cách chắc chắn, biết không thể nào nhầm được nữa; da mặt tôi cứ dày lên. Tôi nhắm mắt rồi mở mắt. Mỗi lúc mở mắt, tôi không thể nào nhìn đi đâu khác cặp mắt anh. Trời ơi, có lẽ tôi ngồi trên*

*ghế cắt tóc ở quán này đã một nửa thế kỉ. Ông họa sĩ gần như ở trong một thế bị động và tâm can không cho phép ông thờ ơ trước những gì diễn ra quanh ông một cách bất ngờ như thế. Nguyễn Minh Châu đã đi sâu vào tâm hồn nhân vật để tìm hiểu cái thật và cái giả, sự đấu tranh gay gắt giữa nội tâm bên trong của nhân vật. Vấn đề về sự cao thượng và cái thấp hèn xảy ra trong nội tâm của một con người, đã được nhà văn thể hiện một cách sâu sắc. Ông họa sĩ đã từng tưởng tượng ra câu chuyện của mình và người thợ cắt tóc. Ông sẽ phải nghe tiếng chửi: *Đồ dối trá! Và Thôi, anh bước khỏi mắt tôi đi. Anh cút đi!* và ông sẽ diêm tĩnh minh bạch, biện hộ cho mình rằng: *Tôi là một họa sĩ, là phục vụ một số đông người, chứ không phải chỉ phục vụ một người! Anh chỉ là một cá nhân với một cái chuyện riêng của anh, anh hãy chịu để cho tôi quên đi để phục vụ cho cái mục đích lớn lao. Anh đã thấy đấy, bác Chân dung chiến sĩ giải phóng đã đóng góp đôi chút vào công việc làm cho thế giới hiểu cuộc kháng chiến của chúng ta thêm.* Nhưng tất cả đều không diễn ra như suy nghĩ của ông họa sĩ. Trong suy nghĩ ông đưa ra những lí lẽ để biện hộ cho mình có một cái gì đó cổ đưa mình vào chỗ đúng để mọi người không có được bức họa như thế. Cái mục đích cá nhân của ông đã xen lẫn vào mục đích chung mà ông nói. Và rồi ông còn có ý định thấp hèn *Tôi nghĩ đến việc hay là vay mượn, gom góp một số tiền lớn, cái số tiền mà tôi đi thu được nhờ bức kí họa chân dung kia bí mật gửi cho anh.* Nhưng ngay sau đó, ông lại sửa ngay cái suy nghĩ đó, bởi: *Tôi vẫn không cho phép mình lấy đồng tiền để thay cho cái mặt mình.* Sự đấu tranh gay gắt trong nội tâm của con người đã thể hiện một cách rõ nét, cái thật và cái giả, cái cao thượng và thấp hèn. Sự đấu tranh gay gắt của ông họa sĩ về chính bản thân của mình phần nào khắc họa rõ hơn tính cách của ông. Người họa sĩ tự nói: *Đấy là tôi muốn tự nguyện đến nạp mình cho lương tâm.* Sự day dứt lương tâm hình như càng làm cho ông nhận rõ mình hơn: *Có lẽ thật thế, trong con người tôi đang sống lẫn lộn người tốt kẻ xấu, rỗng phượng rắn rết, thiên thần và ác quỷ.* Một con người thật khó hiểu mà cũng lại thật dễ hiểu, một tâm trạng cũng thật khó hiểu và thật dễ hiểu như thế đã hòa nhập trong ông họa sĩ. Ông họa sĩ không nói chuyện trực tiếp với người chiến sĩ năm xưa, nay là thợ cắt tóc, mà ông đã tự để cho lương tâm nói chuyện với lương tâm, lương tâm cắn rứt lương tâm: *Tôi xin nhận đã gây thêm đau khổ cho bà mẹ anh. Tôi đã lừa dối anh. Tôi đã thu thêm được tiền của và tiếng tăm trên sự đau đớn của anh. Bây giờ anh cứ trừng phạt tôi, anh xử tôi thế nào cũng được.* Một kịch tính đã xảy ra trong nội tâm con người, để rồi qua đó, nhà văn muốn nhắn nhủ bạn đọc: mỗi con người hãy cảnh tỉnh với chính mình. *Xin mọi người hãy tạm ngừng một phút cái nhịp sống bận bịu chen lấn để tự suy nghĩ về chính mình.* Lời của anh thợ cắt tóc trong suy nghĩ của người họa sĩ cũng chính là lời của ông, đồng thời cũng là lời nhắn gửi của nhà văn. Tất cả những gì diễn ra trong câu chuyện để được*

ông họa sĩ giải thích: *Tôi đang đối mặt với chính mình để viết lên dòng chữ này, như những lời chú giải cho một tác phẩm hội họa, thể hiện cái mặt người rất lớn.* Nguyễn Minh Châu đã xây dựng rất thành công nội dung của câu chuyện *Bức tranh*, với nhiều vấn đề cuộc sống con người được đặt ra. Nhà văn không chỉ xây dựng cuộc đấu tranh trong nội tâm nhân vật, mà còn thể hiện sâu sắc tình cảm mẹ con, hàng xóm, vợ chồng... trong câu chuyện. Một chủ đề nổi bật của truyện ngắn này là lương tâm con người, hãy lấy tòa án lương tâm để làm gương soi mình.

Nguyễn Minh Châu có một cái nhìn rất sâu sắc về cuộc sống tâm hồn con người, có một độ chín trong tài năng nên đã thể hiện thành công không chỉ về mặt nội dung mà cả về nghệ thuật của truyện. Truyện đã thể hiện một cách biểu đạt nghệ thuật hết sức sâu sắc, tinh tế. Nguyễn Minh Châu đã có một cái nhìn, một góc độ quan sát cuộc sống khác hẳn với các nhà văn trong kháng chiến. Nếu như văn học kháng chiến không quan tâm nhiều đến đời sống riêng tư của con người, đặc biệt là những người lính chiến trường, thì Nguyễn Minh Châu lên khám phá, mở đầu cho công cuộc đổi mới của văn học nước nhà. Nhà văn viết về hình ảnh những người lính sau hòa bình lập lại hoàn toàn không phải là những con người với tính cách sôi nổi, mà họ trầm lặng, sâu sắc, thâm kín. Nhà văn đã cho ta thấy tâm hồn của họ. Nguyễn Minh Châu đã xây dựng nhân vật một cách rất tinh tế, đặc sắc thông qua bức tranh sơn dầu vẽ về ông họa sĩ, thông qua cách xây dựng nội tâm nhân vật. Nhân vật xưng *tôi* luôn tự dồn mình vào một tâm thế *ngồi vào cái ghế gỗ như cái ghế tra điện* và khi cắt tóc thì lại có *cảm giác tôi đang ngồi cho người thợ giải phẫu não, mà không đánh thuốc mê*. Tâm lí nhân vật được nhà văn lột tả một cách khá cụ thể, chi tiết, đã lôi cuốn người đọc vào những tâm trạng khó tả. Nguyễn Minh Châu đã rất thành công trong việc xây dựng tâm lí nhân vật.

Sức hấp dẫn của câu chuyện còn ở cách xây dựng những tình huống truyện khá tinh tế. Câu chuyện được nhân vật xưng *tôi* kể lại là câu chuyện nghiêng về sự đối thoại tâm lí trong một con người. Cách đối thoại đó gây nên sự hồi hộp trong mỗi người đọc.

Với lời văn bình dị, sâu sắc, mang tính triết lí, với giọng kể lúc trầm lắng, lúc gấp gáp, nhà văn đã đưa người đọc đi vào trang truyện một cách tự nhiên, nhẹ nhàng. Những câu văn triết lí đã để lại ấn tượng rất sâu trong lòng độc giả. Với lối kết cấu hình tượng, đầu cuối tương ứng, Nguyễn Minh Châu đã tạo cho người đọc một sự chú ý sâu sắc: đầu câu chuyện là bức tranh tự họa về mình và kết lại câu chuyện cũng là bức tranh ấy. Sự đấu tranh gay gắt giữa tâm lí với tâm lí trong ông họa sĩ, chính là lời bình dành cho bức chân dung. Đó là một sáng tạo nghệ thuật của nhà văn Nguyễn Minh Châu. Nhìn vào bức tranh bước đầu người đọc có thể đoán biết được

con người bên trong của ông họa sĩ, và cùng lắng nghe ông kể diễn biến nội tâm, thì người đọc càng thấy hiểu rõ bức tranh đó. Tất cả những gì Nguyễn Minh Châu thể hiện trong tác phẩm đều chứng minh một phong cách rất riêng, rất Nguyễn Minh Châu.

Nguyễn Minh Châu đã góp tiếng gọi cho công cuộc đổi mới văn học nước nhà. Truyện khép lại với hình ảnh *nổi bật trên cái khuôn mặt là đôi mắt mở to, khắc khoải, bồn chồn, đầy nghiêm khắc đang nhìn vào nội tâm* đã khơi dậy trong tâm hồn người đọc bao suy ngẫm.

Thì ra mỗi con người muốn nhận ra mình, muốn ý thức đầy đủ về mình không dễ một chút nào. Thế nhưng điều đó lại rất cần thiết cho mỗi con người, giúp con người mỗi ngày một đẹp hơn, để con người thực sự là người hơn.

Bùi Thị Thu Hồng  
Trường THCS chuyên Ý Yên